

Відгук
отримано 26.06.2026
Голова разової
спеціалізованої вченої
ради ДФ 26.133.129
г. філософії: проф. Олександр А. М.

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 26.133.129
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору,
завідувачу кафедри музикознавства та
музичної освіти Факультету музичного
мистецтва і хореографії
Ользі ОЛЕКСЮК

Відгук

офіційного опонента **Сиротинської Наталії Ігорівни**, доктора мистецтвознавства, професора кафедри музикознавства і хорового мистецтва Львівського національного університету імені Івана Франка про дисертацію **Григор'євої Марії Сергіївни «Історично інформоване виконавство в українській вокально-академічній практиці кінця XX – першої чверті XXI століття»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

1. **Актуальність дисертаційної роботи.** На сучасному етапі феномен історично-інформованого виконавства все частіше привертає увагу як виконавців, так і дослідників різних країн, проте для України це питання є особливо важливим, оскільки пов'язано не лише з мистецькими аспектами інтерпретації музичної спадщини, але також із процесами відновлення історичної тяглості традицій, з утвердженням національної культурної ідентичності. Надто довгий час цілі пласти давньої української музики свідомо витіснялися з культурної пам'яті, маргіналізувалися або привласнювалися, а відтак залишалися поза концертною сценою і увагою дослідників. Відтак тема, представлена у дисертаційній праці є важливим кроком до осмислення давніх мистецьких явищ, сприятиме відновленню перерваних музичних традицій і наближенню до автентичного звучання української музики минулих епох. Проблематика представленого дослідження також відіграє важливу роль у репрезентації української культури в

європейському контексті, оскільки історично інформоване виконавство є невід'ємною складовою сучасного європейського культурно-мистецького життя, в якому українська музична спадщина займає достойне місце. Відтак концептуальне зосередження довкола теми історично інформованого виконавства в українській вокально-академічній практиці кінця XX – першої чверті XXI століття є актуальним дослідженням, зумовленим сучасними обставинами розвитку музичного мистецтва, активізацією процесів відродження історичних виконавських практик та потребою формування нових методологічних підходів до інтерпретації вокальної спадщини.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних).

Історично інформоване виконавство репрезентує особливий тип музично-інтерпретаційної культури, спрямованої на відтворення творів тих давніх традицій, безпосередня спадкоємність яких була втрачена. В цьому контексті рецензована праця виявляє послідовний і концептуально цілісний підхід до висвітлення досліджуваної проблематики. Це виразно засвідчує кожен пункт новизни результатів дисертації:

- систематизовано й узагальнено творчий досвід українських виконавців старовинної вокальної музики з позицій ІВ;

- висвітлено й проаналізовано виконавську діяльність у царині ІВ всесвітньовідомого українського співака – Героя України Василя Сліпака;

- уточнено дефініцію поняття історично інформованого виконавства та жанрово-стильову специфіку вокального ІВ;

- набули подальшого розвитку дискурс ІВ у царині вокальної музики та дослідження аспектів інтерпретації в українському вокальному виконавстві кінця XX – першої чверті XXI століття.

Таким чином можна констатувати, що вибір теми дисертації Марії Сергіївни Григор'євої засвідчує актуальність роботи та відповідає запитам спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

3. **Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.** В умовах сучасної війни тематика історично-інформованого виконавства має велике значення не лише у мистецькій площині. Це важливий напрямок відродження творів давньої української музики й імен українських композиторів, чия творчість гідна репрезентувати Україну в європейському культурному просторі. В цьому контексті варто згадати спільний музично-історичний проєкт України, Німеччини та Швеції “Forbidden Music. Заборонена музика”, який проходив в 2021 році у Львівському органному залі і відкривав творчість композиторів в умовах тоталітарних режимів нацистської Німеччини та Радянського Союзу. В певній мірі доля згадуваних у дисертації українських емігрантів, які презентували українське виконавство і музикознавство та сучасних репрезентантів давньої музики, серед яких і відомий вокаліст Василь Сліпак, який загинув від ворожої кулі, підкреслює вагомість історичного аспекту не лише в царині реконструкції виконавських моделей давньої музики, але як важливий аргумент деколоніального дискурсу. Це підтверджує вагомість рецензованого дослідження в контексті міждисциплінарного напряму, до якого поруч із музикознавчими, виконавськими та джерелознавчими аспектами долучається історико-біографічний. Сукупно це сприяє глибшому осмисленню процесів формування та трансформації української музичної ідентичності, а також утвердженню її як самобутнього й повноцінного явища в європейському культурному просторі.

Праця полягає у можливості використання її результатів у науковій, концертно-виконавській та педагогічній діяльності. Матеріали дослідження можуть бути використані у викладанні теоретичних та практичних курсів дисциплін «Історія старовинної музики», «Теорія та історія вокального мистецтва», «Постановка голосу», «Музична культура сучасності», «Музична інтерпретація». Викладені у дослідженні авторські ідеї внаслідок систематизації й осмислення досвіду інтерпретації старовинної музики

слугуватимуть виконавцям у покращенні навиків в царині української вокально-академічної практики.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є переконливою, адже праця демонструє виважений і цілісний підхід до розкриття заявленої проблематики, сконцентрований довкола історико-теоретичного і виконавсько-практичного аспектів. Відповідно використано методологічну основу, базовану на комплексному підході, що містить культурологічний, історіографічний та музикознавчий ракурси із залученням історико-культурного, історіографічного, типологічного, біографічного, семантичного, емпіричного, інтерпретологічного та герменевтичного методів. Важливим підґрунтям до обґрунтованості дослідження є авторитетна теоретична основа, укладена з відповідних джерел на тему історично інформованого виконавства, історії західноєвропейської музики, історії української музики, теорії, естетики та історії вокального виконавства. Водночас належну обґрунтованість отриманих результатів дослідження забезпечує аналітичний матеріал, укладений з аудіо- та відео-записи творів різних жанрів старовинної західноєвропейської та української вокальної музики у виконанні українських співаків-солістів, вокальних колективів, постановок опери «Дідона та Еней». Відтак дисертація має надійне підґрунтя для всебічного наукового студіювання і обґрунтованості результатів.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертаційна праця М. С. Григор'євої справляє позитивне враження та характеризується високим науковим рівнем виконання. Дослідження засвідчує ґрунтовну фахову підготовку Авторки, її глибоке розуміння порушеної проблематики, широкий науковий кругозір і добре володіння методологічним інструментарієм. Робота відзначається логічною структурою, послідовністю

викладу матеріалу та належним рівнем аргументації висловлених положень і висновків.

6. **Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.** Дисертаційне дослідження М.С. Григор'євої відповідно апробоване на 14 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, її матеріали адекватно висвітлено в 7 публікаціях, серед яких 3 статті у наукових фахових виданнях України.

7. **Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.** Дисертація має логічно вибудовану структуру, що відповідає поставленій меті та завданням дослідження, забезпечує послідовний перехід від теоретичних засад до аналізу емпіричного матеріалу та узагальнення отриманих результатів.

Дисертаційний текст складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст розділів є взаємопов'язаним: у теоретичній частині окреслено понятійний апарат і аналітичні підходи, тоді як у наступних розділах здійснено аналіз матеріалів досліджуваного дискурсу. Така організація змісту сприяє цілісному сприйняттю дослідження.

Дисертація М.С. Григор'євої має ґрунтовну теоретичну базу – *перший розділ* «Теоретичні та історіографічні аспекти вокального історично інформованого виконавства», в якому історично інформоване виконавство розглядається як феномен сучасної музичної культури, що сформувався внаслідок прагнення до автентичного відтворення музики минулих епох. Водночас на основі аналізу наукових праць підтверджено обґрунтованість ідеї реконструкції не лише нотного тексту, але й стилістичних, інтонаційних і тембрових характеристик звучання, властивих певному історичному контексту. Також узагальнено важливий висновок щодо особливості історично інформованого виконавства, який полягає в одночасному зародженні його

концертного практикування та науковому осмисленні. На цій основі Авторці вдалося сформулювати концептуальне визначення *історично інформованого виконавства як феномену музичної культури, який зародився на початку ХХ століття, і проявляється у специфічній, історично й художньо переконливій виконавській діяльності, що ґрунтується на реконтекстуалізації (термін Д. Ірвінга) музики давніх епох (Середньовіччя, Ренесанс, Бароко, Класицизм) і передбачає організацію інфраструктури для її теоретико-практичного вивчення та вироблення інтерпретаційної стратегії з урахуванням естетики доби, жанрово-стильових особливостей творів та відповідних умов для слухацького сприйняття*. Зазначений термінологічний ракурс вдало поєднує історію виконавства, теоретичну проблематику та практику інтерпретації, формуючи нову дослідницьку парадигму осмислення музичної спадщини. В цьому контексті унаочнюється національна своєрідність давньої музики, на яку багата й українська вокальна культура, а водночас визначається напрямок подальшого дослідження ролі визначних українських співаків у постановках зарубіжних і українських опер XVII – XVIII століть, у виконанні вокальної музики XVI – XVIII століть в Україні.

У другому розділі «Старовинна вокальна музика: естетико-стильові засади та техніко-художні принципи виконання» вокальна практика Середньовіччя та доби Відродження як фундаментальний етап становлення професійного музичного мислення, у якому закладалися основи модальної системи, монодійного співу, ранніх форм багатоголосся, а також вокальних жанрів. Особлива увага приділяється сакральним формам, зокрема григоріанському хоралу, що визначав інтонаційну основу європейської музичної культури. Простежується становлення нових естетичних принципів, пов'язаних із розвитком ренесансного гуманізму, а також оперного, хорового та камерно-вокального виконавства XVII–XVIII століть як якісно нового етапу розвитку вокальної культури. Звертається увага на появу оперного жанру, що активізував кристалізацію професійних виконавських шкіл, ускладнення

вокальної техніки та формування розвиненої системи стилістичних норм барокової й ранньокласичної традиції. Це сукупно окреслює історичну логіку розвитку європейського вокального мистецтва та його значення для сучасної практики історично інформованого виконавства. Водночас розглядаються жанри української музичної традиції XVII–XVIII століть, серед яких провідне місце посідали партесний і духовний концерти, а також оперна творчість Д. Бортнянського та М. Березовського. Саме таке завершення другого розділу праці з акцентом на детальному розгляді жанрової палітри української вокальної музики XVII–XVIII століть, зумовило звертання до аналізу сучасної виконавської практики українців в наступному розділі дисертації.

У *третьому розділі* «Українське історично інформоване виконавство у царині сольного, ансамблево-хорового та оперного співу кінця XX – першої чверті XXI століття» розглядається внесок українських виконавців старовинної вокальної музики у загальноєвропейський рух історично інформованого виконавства кінця XX – початку XXI століття. В цьому контексті виокремлюються три основні аспекти, які базуються на співпраці українських та зарубіжних музикантів в Україні, активній участі українських виконавців у міжнародному музичному просторі та індивідуальних професійних контактах і контрактах провідних співаків у європейських оперних театрах. Водночас висвітлюється творча діяльність українських ансамблів і солістів у популяризації старовинної української вокальної музики, що сукупно сприяє інтеграції українського виконавства в європейський простір історично інформованого виконавства. Важливо, що виокремлюються імена тих особистостей, чий внесок є особливо відчутним у формуванні сучасної виконавської та інтерпретаційної практики, а також у репрезентації української музичної традиції на міжнародному рівні.

Дисертація є завершеною науковою працею, в якій викладено результати самостійного дослідження. Оформлення роботи відповідає встановленим

вимогам, а її обсяг узгоджується з нормативами, передбаченими відповідними освітньо-науковими програмами.

8. **Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.** Аналіз дисертаційного тексту М.С. Григор'євої дає всі підстави стверджувати, що здобувачка дотрималася вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

9. **Дискусійні положення та зауваження до дисертації.** Позитивно оцінюючи обґрунтованість наукових положень дисертаційної роботи М.С. Григор'євої, її достовірність та новизну, висловимо разом з тим і деякі побажання та зауваження:

1. В дисертації віднаходимо перелік вокальних колективів, які виконують давню музику, проте в цьому переліку не зустрічається творча майстерня «Візантинославіка», заснована в 2024 році в Києві під керівництвом Євгенії Ігнатенко. Діяльність цього колективу зосереджена в царині історично інформованого виконавства і презентує репертуар сакральної монодії, зокрема грецькі напиви. Чи відомо Авторці про цей проєкт?

2. На с. 90-91 Авторка пише наступне: «Традицію авторської меси започаткував Г. де Машо, відомий також своєю придворно-пісенною творчістю. *Українська гимнографія, як еквівалент західноєвропейської, виникла значно пізніше від хоралу та існувала набагато довше.* Епоха Відродження ознаменувалася створенням багатоголосної музики строгого стилю, довершені класичні прояви якої наявні у Дж. Палестрини та О. Лассо». Вважаємо, що згадувати в цьому місці українську гимнографію недоречним, бо мова йде про багатоголосні європейські жанри, проте варто роз'яснити зміст цього речення - що означає твердження «українська гимнографія існувала набагато довше», адже хорал існує й дотепер.

3. На с. 77 слушно зазначено, що «монодія відкрила нові значні можливості для виконання. Тепер співаки могли вільно прикрашати спів на

власний розсуд. Орнаментация та «чисті польоти фантазії», немислимі в поліфонічних текстурах, стали цілком реальними варіантами». Враховуючи, що мова йде про григоріанський хорал, зауважимо, що не менш багатий вокальний матеріал містить і українська монодія. Чи доводилося вам слухати в концертному виконанні такий репертуар і якщо так, то наскільки, на Вашу думку, українська монодія відкриває простір для творчої свободи виконавця, зокрема в аспектах орнаментации, агогіки та індивідуалізації музичного вислову?

4. Окремий підрозділ дослідження присвячений порівнянню інтерпретації опери «Дідона та Еней» Г. Перселла (1689) у Львівській та Київській постановках, а у відомостях про апробацію дисертації зазначено, що шановна Авторка нещодавно виступала на конференції з доповіддю про режисерську інтерпретацію опер Д. Бортнянського на прикладі львівських постановок опер «Алкід» та «Сокіл». Тож цікаво було б почути чи є відмінності у режисерській інтерпретації барокових опер у Львові, зважаючи, що «Дідона та Еней» була поставлена у 1995 році, а опери «Алкід» та «Сокіл» у 2021. І якщо так, то з чим це пов'язано?

5. У праці спостерігається логічно вибудована структура розгортання дослідження, зокрема розвиток професійної вокальної музики Західної Європи вибудовується на основі григоріанського хоралу. Відзначається також вагомий внесок українських ансамблів і співаків-солістів до сучасного загальноєвропейського руху історично інформованого виконавства у популяризації старовинної української вокальної музики. Тож чи варто, на Вашу думку, системно залучати репертуар української сакральної монодії поруч і григоріанікою у навчальний процес задля уникнення «одновимірної» моделі ранньої сакральної музики і чи відомі вам такі випадки у практиці підготовки вокалістів.

10. **Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.**

Висловлені критичні міркування не ставлять під сумнів обґрунтованість наукової концепції дослідження і не знижують значимості отриманих результатів. Вони мають здебільшого характер наукової дискусії й стосуються окремих питань, що відкривають перспективи для подальшого розвитку порушеної в дисертаційному дослідженні проблематики.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація Марії Сергіївни Григор'євої «Історично інформоване виконавство в українській вокально-академічній практиці кінця XX – першої чверті XXI століття» відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 02 «Культура і мистецтво» зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

Офіційний опонент - доктор мистецтвознавства,
професор кафедри музикознавства
і хорового мистецтва Львівського
національного університету
імені Івана Франка

Н.І. Сиротинська

Підпис проф. Наталії СИРОТИНСЬКОЇ затверджую.

Вчений секретар Львівського національного
університету імені Івана Франка
доцент

О.С. Грабовецька